

Zprávy okresního musea ve Valašských Kloboukách

II.

Ant. Zápotocký:

„Kulturní dědictví, které přejímáme od mnohých předcházejících generací, je součástí našeho národního tvůrčího procesu a stalo se v nejčistším smyslu slova majetkem veškerého lidu.“

Okresní museum ve Valašských Kloboukách

Městské, nyní okresní museum ve Valašských Kloboukách, bylo založeno roku 1933. Avšak cenné památky lidové kultury shromažďovali ve Valašských Kloboukách nezištní pracovníci již dříve — a to od roku 1926. Tehdy to byl hlavně Jar. Bařinka z Valašských Klobouk a ing. Jan Vaněk z Návojné, kteří též navrhli, aby bylo založeno v soudním okrese Valašské Klobouky museum. Ale k realizaci této myšlenky tehdy nedošlo. Aby byla širší veřejnost seznámena s bohatstvím staré valašské kultury, uspořádali v měšťanské škole s nasbíraných a vypůjčených památek výstavu, jejíž exponáty se staly základem k vybudování musea, k čemuž konečně došlo až po sedmi letech.

Spočátku však museum těžce zápasilo o svou existenci a bylo živeno a udržováno jen láskou, nadšením a obětavostí několika jednotlivců, z nichž nejvíce pracovali, sbírali a konservovali staré památky P. Josef Baránek, Stanislav Fiala, František Horalík a František Sušil. V rozvoji valašskoklobouckého musea stála však překážka. Pro cenné sbírky, které den ode dne rostly, nebylo stále vhodné místnosti. Byly proto uskladňovány v hospodářské škole, ve dvou místnostech na radnici a později bylo zřízeno

provisorní museum ve třídě měšťanské školy. To však bylo více musejní skladště. Na žádost správy musea přidělila konečně měšťanská rada museu tři místnosti ve staré měšťanské škole, kde se začalo 1. ledna 1934 definitivně instalovat. I místní občané pochopili nyní velký význam musea a podporovali je jak finančně tak i morálně. Ke spolupráci se přihlásily též obce i školy na Valašskokloboucku a na výzvu správy musea zachraňovaly památky a nálezy památek ohlašovaly a přinášely do musea. Pracovníci musea, k nimž př. byli ještě Frant. Fojtík, Frant. Příkryl, Frant. Bařinka, Dr. Alois Richter, A. Vlk, Fr. Waller, pracovali s plným pochopením a obětavě, takže bylo překročeno k adaptaci v museu, bylo rozšířeno a dnes jsou památky umístěny již v šesti místnostech.

Za okupace bylo mnoho cenných památek a sbírek uloženo do beden, které byly uskladněny v suchých sklepech městské spořitelny. Zde přechaly toto kritické údobí úplně bez škod.

Po osvobození se museum počalo opět slibně rozvíjet.

A. Vlk — Frant. Horalík

Popularizační činnost okresní vlastivědné subkomise a okresního musea

Z cyklu přednášek „Valašskokloboucko v minulosti a přítomnosti“, které pořádá okresní vlastivědná subkomise ve spolupráci s MOB ve Valašských Kloboukách, byly zatím uskutečněny první dvě archeologické.

27. října 1953 přednášel laureát státní ceny a vedoucí Stát. archeologického ústavu při Československé akademii věd v Brně, univ. docent dr. Josef Poulik, o významu archeologie pro dnešek a o nejnovějších archeologických výzkumech z období Velké Moravy.

24. listopadu 1953 přednášel archeolog a anthropolog Krajského musea v Gottwaldově dr. Jan Pavelčík o archeologickém výzkumu na Valašskokloboucku a o výkopu lužicko-slezského pohřebiště ve Vlachovicích na Ďulově kopci.

Obě přednášky se konaly v sále místního kina a byly početně navštíveny. První vyslechlo 240 a druhou 200 občanů. Početná návštěva obou přednášek svědčí o tom, že popularizační činnost okresní vlastivědné subkomise i okresního musea nachází porozumění u našeho občanstva, především mezi dělnictvem a studentstvem.

K oběma přednáškám byly uspořádány 14 dní předem archeologické popularizační výstavy ve výloze národního podniku Kniha.

Ve dnech 15.—27. října 1953 na téma „Archeologické nálezy v našem okrese“ a ve dnech 10.—25. listopadu 1953 „Nové archeologické nálezy z Vlachovic — Ďulova kopce.“

Instalaci obou výstavek provedl spolupracovník musea odb. učitel s. Aug. Vlk.

Ve dnech 28. září — 24. října 1953 byla uspořádána v našem museu výstavka malířských prací mladého valašskoklobouckého rodáka Aloise Baránka, posluchače VŠMU v Bratislavě. Bylo vystaveno 73 obrazů a studií ethnografické povahy, které zachycovaly typy lidové architektury, venkovského člověka, záběry z pracovního prostředí na vesnici atp. Obrazy a studie byly zpracovány různou technikou — olej, tempera, uhel, rudka, lavírovaná perokresba a linoleoryt.

Výstavka byla početně navštívena a shlédlo ji více než 700 návštěvníků. Díky porozumění IV. referátu ONV ve Valašských Kloboukách a okresního osvětového inspektora s. Slámečky bylo možno zakoupit kresby a studie ethnografické povahy jako dokumentární materiál pro naše museum.

V říjnu 1953 provedl krajský archivář dr. Antonín Gába z Gottwaldova inspekci musejního archivu. Archiv je veden dobře, je však nevhodně umístěn. V současné době se jedná o zřízení okresního archivu.

V říjnu 1953 si prohlédla naše četné archeologické exponáty početná skupina mladých adeptů vědy z archeologického semináře university v Brně pod vedením universitního profesora dr. Emanuela Šimka.

V příjemném prostředí zasedací síně KNV v Gottwaldově se konala 4. prosince 1953 pracovní schůze musejních pracovníků Gottwaldovského kraje. Byli na ní jako delegáti Fr. Horalík a L. Portlová za naše museum. Probralo se vládní usnesení a celá řada musejních problémů. Schůzi řídil s. Smýkal.

L. Portlová

Folkloristický a ethnografický výzkum na Vlachovsku

(Předběžná zpráva)

V rámci příprav k vydání vlastivědného sborníku o Valašskokloboucku provádí naše oddělení národopisné systematický výzkum jednotlivých oblastí. Od června 1952 do dnes probíhá výzkum na Vlachovsku, t. j. v obcích Vlachovicích, Vrběticích, Haluzicích, Křekově, Vlachově Lhotě. Sbírány jsou materiále folkloristické a ethnografické povahy, jako lidové pověsti a vyprávění, zvyky v průběhu roku, obyčejy při narození, svatbě a úmrtí, pověry, zařikadla, lidové léčení, hospodářské zvyklosti a prano-

stiky, pokud se udržují anebo žijí v paměti nejširšího obyvatelstva. Z materiálu ethnografického se sbírají zprávy o lidové architektuře, způsobu bydlení a hospodaření, jakož i zprávy o zaniklých řemeslech a výrobě. Zároveň jsou zjišťovány sociálně ekonomické a ideologické podmínky, které způsobují, že se některé zvyky, tradice a obyčejy dosud udržují a jiné opět zanikají. Kromě toho bylo dosud sebráno několik desítek popěvek satirického rázu, které význačně dokreslují povahu obyvatelstva. Materiál

folkloristické povahy sbíral na Vlachovsku již Fr. Sušil, který kromě písní uveřejnil popis dětské hry „Na heličku“ a „Hojadundu“ z Vlachovic a některé svatební zvyklosti. Pro sborník, redigovaný Lubomírem Niederlem, Moravské Slovensko, sv. II, Praha 1922, sbíral folklor. materiál z Vlachov Lhoty K. Bača, z Haluzic A. Orság a Ant. Hruban popsal některé zvyky, pověry a obyčeje v Pamětní knize obce Vrbětice. Lidovou píseň sbírali na Vlachovsku již v 19. století František Sušil, František Bartoš, v letech 1908—1913 Hynek Bím, v letech 1939—1946 J. N. Polášek a Arnošt Kubeša.

Ve dnech 14. až 26. listopadu 1949 uzavřeli sběr lidových písní na Vlachovsku dr. Boh. Indra, Jaroslav Dostalík a Horymír Sušil, kteří sbírali pro brněnskou odbočku Ústavu pro lidovou píseň.

Lidové tance z Vlachovska, kovářská, ševcovská, metlová, mašina, přešpurská a sedmikročka byly zapsány s nápěvy a tanečními kroky již v roce 1949 Zdeňkou Jelínkovou a Horymírem Sušilem pro brněnskou odbočku ÚLP. Při výzkumu, který právě probíhá, navštívili jsme ve zmíněných pěti obcích celkem 19 lidových vypravěčů, jejichž výpovědi byly vzájemně doplňovány a ověřovány.

Ve Vlachovicích nám vyprávěli: Frant. Častulík nar. 1872 (příběhy ze života lidu z poddanských dob, z pamětí svého děda, rychtáře), Anežka Častulíková nar. 1894 (pověry, pověsti, o strašidelných bytostech), Marie Fojtů nar. 1918 (o zvycích při narození, křtu a o léčení dětských nemocí), Františka Kadičová nar. 1923 (pověry a pověsti z pamětí a vyprávování starých lidí).

Ve Vrbětících: Anna Krpenská nar. 1864 (pověsti, o způsobu života na vesnici do konce 19. stol., o lidových obyčejích), Josef Reháček (staré paměti ze života na vesnici, o lidových zvycích a obyčejích), Josef Vaňatka nar. 1867 (odpros při pohřbu, o pohřebních a svatebních zvycích),

František Ambruz (o zvycích při polním hospodářství), Josef Zámečník nar. 1892 (o pověrách, legendách a tancích), Františka Hrbáčková nar. 1865 (o obyčejích při úmrtích a pohřbu, o výšivkách a lidovém kroji).

V Křekově: Veronika Plšková roz. Bílková nar. 1863 (o událostech na vesnici, zvycích z dětství, sociálních poměrech na vsi do 1900, o venkovských handlérích a předzpívala celou řadu svatebních písní a popěvků) a Františka Manová (o pověrách, legendárních příbězích, svatebních zvyklostech a obyčejích).

V Haluzicích nám vypravovali: Mariána Káčerová nar. 1871 (o svatebních obyčejích), František Juřica nar. 1873 (o událostech z vesnické hospody, o zvycích při úmrtí a pohřbu), Marie Halbrštátová nar. 1887 (o strašidelných bytostech a zvycích v průběhu roku) a Karel Orság nar. 1902 (pranostiky a zvyky v průběhu roku).

Ve Vlachovské Lhotě: Marie Saňáková nar. 1889 (o zvycích pohřebních a svatebních, pověrách a koledách).

Do druhé světové války žilo ve Vlachovicích v menší kolonii několik cikánských rodin. O jejich životě, spolužití s ostatním obyvatelstvem a o zbytcích cikánského folkloru (zlomky několika písní a pod.) podali velmi cenné zprávy Alois Kubíček a Anežka Častulíková z Vlachovic a Mariána Káčerová z Haluzic. O životě a cestách vrbětických „miškářů“ (zvěroklešťů) světem podal zajímavé zprávy Frant. Ambruz z Vrbětice. Výzkum miškářů není dosud ukončen.

Stáří vypravěčů se pohybovalo od 90 do 30 let. Nejstaršími byly Veronika Plšková z Křekova, nepřeborná poskladnice lidové moudrosti, devadesátiletá Anna Krpenská z Vrbětice, 89letá a Františka Hrbáčková z Vrbětice, 88letá.

Mohli jsme proto od větší části vypravěčů získat zprávy z druhé poloviny 19. století, tedy z doby, kdy ještě trval na Vlachovsku starobylý způsob života.

Výzkum provádějí Frant. Matýsek a Bedřich Havlíček.
Fr. Matýsek

Zpráva o sběru lidových písní a tanců na Valašskokloboucku

Leoš Janáček:

„... Těm, kdož chtějí lidové písně zpívat, radil bych: Běžte a učte se zpívat u těch dědiců staré naší školy, ale — pospěšte si, sic vymře tak důležité ústní podání, v operních školách se s ním neshledáte!“

(Český Lid II, 495)

Tato slova psal Leoš Janáček koncem 19. století o zpěvácích na Lašsku, ale platila a platí i dnes pro celou oblast naší republiky, kde se dosud lidová píseň zachovala.

Naše Valašskokloboucko, nejjihnější část moravského Valašska, patří mezi nejpěvnější kraje východní Moravy. Již téměř po století sbírá se zde lidové písně. Největší zásluhu o to, že se v našem kraji sebralo tolik písní, mají v prvé řadě baběnky a dědáčci, kteří nám je pro generace uchovali, potom ti, kteří hodnotu lidové písně pochopili a zapsali jí a konečně ti, kteří v dnešní době vydání lidových písní a tanců umožňují. Je to především naše vláda naší lidově demokratické republiky, která podporuje četnými dotacemi rozvoj lidové tvořivosti a obsáhlou sběratelskou činnost.

Mezi sběrateli, kteří při putování za lidovou píseň zavítali i do našeho kraje, byli znalci nejvypovolanější, jako František Sušil a František Bartoš v minulém století a po roce 1900 Hynek Bím, J. N. Polášek, Josef Černík, Kyselková a jiní. Na př. Hynek Bím sebral v Brumově, Bylnici, Popově, Štítné, v Závřívě a ve Valaš. Kloboukách v letech 1908—1909 a 1912—1913 na 400 písní, z nich dosud bylo zveřejněno pouze osm. Všechny tyto písně, pokud nebyly vydány tiskem, na př. ve sbírkách Sušilových,

Bartošových, J. N. Poláška a jiných, byly uloženy v brněnské pobožce Ústavu pro lidovou píseň (dnes Kabinet pro lidovou píseň při Československé akademii věd).

Na podzim roku 1949 podnikli nový sběr písní na Valašskokloboucku pod vedením doc. dr. Aloise Gregora „pěsničkáře“ z Brna z Ústavu pro lidovou píseň, ve dnech 14. až 26. listopadu. Kromě dr. Al. Gregora se sběru zúčastnili Jar. Nečásek, Dr. Jiří Vysloužil, Dr. Ivo Stolařík, Dr. Boh. Indra, Jaroslav Dostalík, Jaroslav Jurásek a Horymír Sušil.

Členové Valašského krúžku z Valašských Klobouk pod vedením tetičky Sušilové upravili sběratelům cestu. Krúžek najal auto a krúžkaři objeli celé Valašskokloboucko, navštívili po vesnicích baběnky a dědáčky, poprosili je, aby si vzpomněli na staré „pěsničky“ a tance a připravili tak dokonale celý kraj pro nový sběr.

Finanční úhradu spojenou se sběrem pomohli zajistit především ONV ve Valašských Kloboukách (za předsednictví s. Martina Vaculíka), který poskytl 15.000 Kčs a valašskokloboucký Valašský krúžek, který uhradil 5.000 Kčs na dopravné. Ubytování pěsničkářů obstarali „krúžkaři“. — Každé ráno odvezlo auto pěsničkáře po dědinách a večer, když se všichni sešli, sdělovali si navzájem své dojmy; jezdili po dvou a s každou dvojicí jeden z „krúžkařů“.

Výsledky sběru byly přímo ohromující; bylo sebráno 690 písní, nepočítaje varianty. Celkem bylo sebráno nově kolem 1000 písní. Ukázalo se, že nejpěvnější placi na Valašskokloboucku

okružní muzeum jihových. Moravy
Ukázalo se, že nejpěvnější placi na Valašskokloboucku

je Študlov, jistě zásluhou tetičky Vypuštěčkové, lidové zpěvačky, která nejen mnoho starších písní znala, ale také sama jich mnoho složila. Také baběnka Lysáková z Bylnice, baběnka Šebáková ze Štítné, starý dědáček Měřička Zadkovský z Ned. Lhoty a baběnka Zméliková ze Štrlelné — od ní je dnes již všeobecně známá písnička „Ej, svítilo slnečko nad našu zahrádku“, zpívaná ve filmu „Zítřka se bude tančit všude“ — přispěli každý svou hřivnou k úspěšnému sběru.

Spolu s písněmi byly sbírány i lidové tance. Mezi lidem nezapadla v zapomnění točená, tanec starodávný a vzácný. Již na př. Hynek Bím zapsal roku 1913 v Popově kromě 127 písní také hru hudců k pěti tanečním písním — pro tanec točený. V roce 1949 zapsali Zdeňka Jelínková a Hořymír Sušil na Valašskokloboucku dvacetpět starých lidových tanců. Doplnkový sběr, prováděný Valašským krúžkem, trvá dodnes.

Všecky písně a tance, sebrané na Valašskokloboucku již od dob Sušilových bude obsahovat dvoudílný sborník písní a tanců, jehož první díl je již v tisku a který připravila k vydání Československá akademie věd, Kabinet pro lidovou píseň v Brně.

Sbírka obsáhne vedle 690 písní a 25 tanců, sebraných v roce 1949, také písně sebrané Fr. Sušilem (44), Frant. Bartošem (34), J. N. Poláškem a Arnoštem Kubešou (155), Hynkem Bímem (427) a různými jinými sběrateli (145). Velkou zásluhu o propagaci valašskokloboucké lidové písně, zpěvu a tance si získal Valašský krúžek závodního klubu Palomagneton z Valašských Klobouk, známý v celé naší republice jednak ze svých vystoupení ve Strážnici a ze svých zájezdů, jednak z rozhlasu. Soustřeďuje nejlepší lidové zpěváky a tanečníky a vychovává generaci k lásce k lidové tvořivosti.

Libuše Sušilová

Nález středověké keramiky ve Vlachovicích

V červenci 1953 zjistil spolupracovník našeho archeologického oddělení Frant. Matýsek z Vlachovic, že na zahradě tamní usedlosti Karla Divokého č. 90 se po přítoku lech místního potoka Říky, který podemílá břehy zahrady, objevují střepy nádob, promíchané dřevěnými uhlíky a kostmi.

Při podrobném šetření na místě nálezů bylo zjištěno, že majitel usedlosti pozoroval vyplavování střepů již asi 15 let; střepy částečně posbíral a házel je na dvůr vedle hnojiště nebo zpět do řečiště potoka.

V srpnu 1953 pověřilo archeologické oddělení a OVS Frant. Matýska, aby podnikl nákladem musea na místě nálezů bližší průzkum. Na zahradě usedlosti č. 90 byla prokopána sonda 2 krát 2 m, hluboká 1,40 m. V hloubce 0,40 m od povrchu byla hlína silně promíchána zbytky dřevěného uhlí a ojedinelé se nacházely roztroušené střepy vypálených nádob. Tato vrstva sahala až do hloubky 1,40 m, stejně jako v profilu břehu, podemletého potokem Říkou. Niže byla nalezena vrstva kompaktního jílu s kameny. V podemletém břehu zahrady se objevilo také několik střepů ve stejné vrstvě; v letních měsících hladina potoka Říky však této úrovní nedosahuje a teče 0,30 m až 0,40 m níže.

Nalezené keramické střepy mají vesměs široké okraje, po vnější straně jsou červeně zbarveny, vnitřek je tuhován a jsou zdobeny typickými vlnovkami. Z jedné nádoby byl nalezen kus dna, silně oboustranně tuhovaný, hladký, s dírkou, pravděpodobně pro drát či železnou obruč, kterou byla nádoba po prasknutí zajištěna.

Střepy nádob, nalezené v sondě i v břehu zahrady, potokem

kem podemílaném, velmi se podobají podobným nálezům, vykopaným v Uherském Brodě a uloženým v tamním muzeu, které jsou datovány do 12. století. Docent dr. Josef Pouлік ze Stát. archeologického ústavu Čs. Akademie věd a dr. Jan Pavelčík z Krajského musea v Gottwaldově označili vlahovský nález jako sídlištní středověkou keramiku (nádoby) ze 13.—14. století.

Nález úlomků nádob je dokladem, že se středověké Vlachovice rozkládaly po pravém, t. j. západním břehu potoka Říky, v pravděpodobném rozsahu od kostela až ke „Kaštylu“ (tak jsou v místním názvosloví označovány trosky bývalé panské tvrze z 15.—17. století). Pro starší osídlení levého, t. j. východního břehu Říky dokladů zatím není. Nález středověké keramiky je dalším důkazem velkého významu sídlištního průzkumu obce Vlachovic, kde již dnes je prokázáno osídlení neolitické (srovnej naši předběžnou zprávu o výkopu na Ďulově kopci), z doby bronzové rozsáhlé pohřebiště lužicko-slezské — (rovněž stejná lokalita) a na osídlení slovanské v 8. až 12. století, vedle samotného názvu obce, s velkou pravděpodobností ukazuje dodnes zřetelné a valy opevněné „Hradištko“ — dosud valně neprozkoumané a rovněž druhý typický název „Hrad“, kam klade lidová tradice „Zižkův tábor“.

Podrobný sídlištní průzkum Vlachovic spojuje tedy v sobě nutně revisi dosavadních názorů na starší kolonizaci Valašskokloboucka a předpoklad souvislého — i když snad řídišího osídlení, již dávno před 13. stoletím.

Nalezené střepy nádob jsou uloženy v našem muzeu.

Frant. Matýsek

Vzpomínáme

Dne 23. listopadu 1953 náhle zemřel spolupracovník našeho musea a člen okresní vlastivědné subkomise Josef Oděhnal, správní zaměstnanec lidového soudu ve Valašských Kloboukách. V zesulém ztrácí museum svědomitého pracovníka, který po celých dvacet let trvání musea fotograficky zachycoval památnosti našeho okresu a přispěl tak k vybudování obsáhlého musejního fotografického archivu. Čest jeho památce!

František Slámečka

Dr. J. Mana

Dr. A. Richter

Klement Gottwald:

„Nejde jen o to, zpřístupnit kulturu již vytvořenou. Národ potřebuje i novou kulturu dneška, žijící dneškem a pomáhající dnešku. Potřebuje kulturu — vědu, literaturu, divadlo, film, hudbu, prodchnuté naší vírou v šťastnou budoucnost země, posilující nás v práci i zápasu a ukazující nám cestu vpřed. Potřebuje kulturu — nebojím se

užití toho slova — srozumitelnou a přístupnou, a proto mu blízkou a drahou.

Opravdu nevím, proč by měla být výše kultura oblažující desítky a stovky výlučných jedinců, než kultura osvětlující a povzbuzující statisíce a miliony na pochodu k velikým humanitním ideálům.“

Z projevu na sjezdu Národní kultury dne 11. 4. 1948

(Na první straně otištěn citát z dopisu presidenta republiky Klubu Za starou Prahu ze dne 29. 9. 1950)